

szość budowanych lub adaptowanych na potrzeby bibliotek gmachów (np. nieużytkowanych świątyń, fabryk) to wizytówki miast lub uczelni, dla których powstały. Możliwość wynajęcia części powierzchni bibliotek na inne cele, w tym kulturalne i komercyjne, to i dziś doskonały sposób na podreperowanie budżetu.

Oblicze nowoczesnej śródmiejskiej biblioteki to bez wątpienia efekt wzajemnego przenikania komercjalizacji, świata społecznego i wirtualnego. Daje to kolaż idei przenoszonych dzięki tej instytucji i tworzy nieosiągalną nigdzie indziej przestrzeń komu-

nikacji między ludźmi żyjącymi w różnym czasie. Postmodernistyczna architektura gmachów książnic czas ten wzbogaca, bo skierowana jest w przyszłość. Nie wystarczy bowiem wyposażyć czytelnie w komputery i zbudować internetową bazę danych. Aby uniknąć dalszej dezintegracji społeczeństwa, potrzeba jeszcze czegoś więcej. O tym również traktuje książka Mattern.

Tomasz Kruszewski

*Instytut Informacji Naukowej
i Bibliologii Uniwersytetu
Mikołaja Kopernika w Toruniu*

W 2007 r., nakładem Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie, ukazała się praca zbiorowa pod redakcją Jerzego Jarowieckiego, Artura Paszko i Władysława Marka Kolasy, której pełny tytuł brzmi *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku. Historia, teoria, zjawiska*. We wstępie do niej redakcja zwróciła uwagę na szczególną sytuację, w jakiej po 1989 r. znalazły się polskie media. Z jednej strony bowiem brakowało im dostatecznych tradycji, z drugiej zaś nastąpiła era pełnej ich legitymizacji i społecznego do nich zaufania. Jak zaznaczono w słowie wstępnym, intencją redakcji było „dokonanie swoistej syntezy wiedzy o polskich mediach lokalnych i regionalnych z perspektywy ich piętnastoletniego rozwoju”.

Na całość publikacji złożyło się osiem działów. W pierwszym, zatytu-

łowanym *Badania*, zostały zamieszczone artykuły Jerzego Jarowieckiego i Stanisława Michalczyka. Jarowiecki prześledził dotychczasowe studia nad polską prasą lokalną, zapoczątkowaną w połowie XIX w. Zwrócił również uwagę na niektóre kwestie sporne: trudności w ustaleniu daty pierwszych lokalnych druków periodycznych, ich ilościowy rozwój, problem ze sprecy-

***Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku. Historia, teoria, zjawiska*, pod red. Jerzego Jarowieckiego, Artura Paszko, Władysława Marka Kolasy, Kraków: Wojewódzka Biblioteka Publiczna 2007, 325, [1] s.: il. ISBN 9788360100035**

zowaniem jednoznacznej definicji terminu *prasa lokalna* i terminów mu pokrewnych w latach 1945–1989. Nadto autor przedstawił rozwój badań nad ekonomiką mediów po 1989 r. oraz innymi zjawiskami, jakie w Polsce nasiliły się po tej przełomowej dacie: obecnością kapitału zagranicznego na polskim rynku prasowym i fenomenem prasy bezpłatnej. Z kolei Stanisław Michalczyk w swoim opracowaniu skupił się na terminologii i typologii lokalnych mediów. Zapoznał czytelników z panującymi ogólnymi tendencjami rozwojowymi oraz przedstawił problemy terminologiczne zarówno w polskim, jak i zagranicznym medioznawstwie i praktyce dziennikarskiej. Szczególnie dużo miejsca autor poświęcił rozważaniom metodologicznym Józefa Mądrego na gruncie polskim, Waltera J. Schutza, Reinera Diericha, Norberta Jonschera, Otfierda Jarrena i Michaella Hallera na gruncie niemieckim, a także Boba Franklina i badaczy skupionych wokół Nico Droka na gruncie angloamerykańskim. W ostatniej części artykułu Michalczyk przedstawił propozycję uporządkowania „krajobrazu lokalnych mediów w Polsce”.

Dział drugi, *Historia i współczesność*, otwiera artykuł Sylwestra Dziekiego dający obraz dziejów polskiej prasy lokalnej. Początek analizowanego przez niego okresu wyznaczają pierwsze lata XIX w., wówczas – zdaniem Dziekiego – na terenie Księstwa Warszawskiego pojawiły się „pierwsze próby świadomego organizowania dziennikarstwa lokalnego”. Cezurą końcową opracowania jest schyłek lat

80. XX w., kiedy to nastąpił gwałtowny rozpad systemu totalitarnego. W artykule badacz wskazał między innymi na rozwój lokalnych wydawnictw w takich momentach historycznych, jak: Wiosna Ludów (1848), pierwsze lata po odzyskaniu przez Polskę niepodległości (1918), pierwsza połowa lat 50. XX w., kiedy to władze uznały, że „prasa blisko związana z potrzebami czytelników może odegrać ważną rolę agitatora i propagatora aktualnych zadań polityki państwowej”, a także druga połowa tegoż dziesięciolecia, kiedy w okresie październikowej odnowy powstawały nowe tytuły „jako rezultat rzeczywistych potrzeb społeczności małych ośrodków administracyjnych”. Ostatnim wspomnianym przez autora, pomyślnym dla lokalnej prasy, okresem historycznym była połowa lat 80., kiedy nasiliła się aktywizacja środowisk lokalnych, a oprócz tego w odpowiedzi na licznie pojawiające się nowe tytuły prasy podziemnej powołano nowe tytuły prasy oficjalnej.

W tym samym dziale Ryszard Kowalczyk nakreślił *Podstawy przeobrażeń ilościowych prasy lokalnej w Polsce po 1989 roku*. Aby lepiej ukazać ten problem, autor we wstępie skrótkowo przedstawił rozwój podziemnej i legalnej prasy do 1989 r. W części zasadniczej zaś zarysował polityczne, społeczne, prawne i ekonomiczne warunki, w jakich przyszło rozwijać się wydawnictwom lokalnym po obradach Okrągłego Stołu, uwypuklił dynamikę przyrostu lokalnych tytułów prasowych, zasygnalizował charakterystyczne cechy tychże wydawnictw,

prześledził ewolucję ich zawartości oraz nakreślił „zmiany formuły relacji prasowej w wybranych grupach typologicznych”.

W następnym artykule Włodzimierz Chorążki, opierając się na materiałach zgromadzonych w Ośrodku Badań Prasoznawczych Uniwersytetu Jagiellońskiego, zrelacjonował stan lokalnych mediów w Polsce w III kwartale 2005 r. W swoim opracowaniu autor zwrócił uwagę m.in. na takie aspekty, jak: przeobrażenia rynku z uwzględnieniem różnych typów prasy, spółki będące głównymi wydawcami prasy w Polsce, stan lokalnego i sublokalnego czasopiśmiennictwa z zasygnalizowaniem spadku liczby periodyków biorących swój początek w latach 1988–1990 oraz podkreśleniem udziału prasy parafialnej i bezpłatnej. Nadto Chorążki przeanalizował „natężenie” pism w różnych gminach i powiatach, a także przedstawił instytucjonalno-prawny status omawianych wydawnictw. W ostatniej części wypowiedzi pokazał, jak u progu XXI w. przedstawiał się stan takich lokalnych mediów, jak radio, telewizja czy Internet.

Ostatnia zamieszczona w tym dziale praca autorstwa Edwarda Chudzińskiego traktuje o rodowodzie polskiego regionalizmu i wywodzącego się z niego lokalizmu. Autor podkreślił znaczenie prasy prowincjonalnej w budzeniu regionalnej tożsamości i naświetlił dzieje regionalistycznego ruchu, biorącego swój początek w XIX w., przeżywającego apogeum w okresie dwudziestolecia między-

wojennego, odrodzonego na nowo po 1956 r., a któremu pełną podmiotowość prawną nadano w III Rzeczypospolitej. Jednocześnie autor naszkicował, jak w tych poszczególnych okresach przedstawiała się sytuacja lokalnej i regionalnej prasy, naświetlił podmioty ją tworzące, a także naszkicował związki i relacje między regionalizmem a lokalizmem i ich znaczenie dla lokalnych i regionalnych mediów.

Na dział *Socjologia* złożyły się artykuły Mariana Gieruli i wspomnianego wcześniej Ryszarda Kowalczyka. Obaj badacze naświetlili rolę i znaczenie lokalnych mediów w społecznościach małych ojczyzn. Ten pierwszy naszkicował nadto „współczesny krajobraz prasy lokalnej w Polsce”, drugi zaś m.in. wskazał na podstawowe „grzechy” twórców lokalnych i regionalnych środków masowego przekazu.

Również dwie prace weszły w skład działu *Ekonomia*, w ramach którego Arkadiusz Gruchot podjął próbę „ogólnej oceny sytuacji ekonomicznej prasy” na przestrzeni lat 1989–2006, zaś Stanisław I. Fiut uwytknił nowe zjawiska, jakie w ostatnich latach dotknęły lokalną i bezpłatną prasę w Małopolsce. Zwrócił on również uwagę na relacje między dwoma wspomnianymi typami wydawnictw. Zauważył, że wydawcy wysokonakładowych, bezpłatnie rozprowadzanych pism starają się zainteresować i pozyskać dotychczasowych odbiorców prasy lokalnej. Oznacza to z jednej strony osłabienie pozycji tej ostatniej, z drugiej zaś wiąże się z podniesieniem dla niej poprzeczki, a co za tym idzie

zwiększeniem jej atrakcyjności i fachowości. Gruchot z kolei prześledził ilościowe i jakościowe przemiany, jakie dotknęły polską prasę lokalną po 1989 r., wskazał na najbardziej istotne czynniki kształtujące ekonomiczną sytuację tychże wydawnictw oraz dokonał próby prognozy ich dalszej egzystencji, która – zdaniem autora – zależy wyłącznie od podmiotów ją realizujących.

W ramach kolejnego działu, zatytułowanego *Język*, został zamieszczony artykuł traktujący o języku mediów lokalnych. W pracy tej Krystyna i Wojciech Kajtochowie poddali analizie językowej typowe dla lokalnej prasy gatunki dziennikarskie. Wskazali na najczęściej powtarzające się sformułowania używane w różnego rodzaju wypowiedziach i scharakteryzowali ich ładunek emocjonalny.

Temat lokalnych mediów elektronicznych podjęli Tadeusz Skoczek i Jakub Wajdzik. Wypowiedzi tych autorów zostały opublikowane w dziale *Media elektroniczne*. Skoczek zwrócił uwagę na ogromne możliwości i rolę tych środków przekazu we współczesnym świecie, poinformował, jak obecnie w Polsce rysuje się kwestia radiowych i telewizyjnych stacji regionalnych oraz nakreślił możliwości ich dalszego rozwoju. Wajdzik zaś skupił się na dotychczasowych losach lokalnych rozgłośni, które w polskich realiach sięgają swymi początkami ostatniej dekady XX w. Przedstawił również ich dynamiczny rozwój i trudności, jakie do tej pory musiały i nadal muszą pokonywać. W swojej wypowiedzi au-

tor zaakcentował wyższość tego medium nad telewizją, która zarówno na szczeblu lokalnym, jak i regionalnym nigdy nie cieszyła się taką popularnością, jaką zyskało radio.

Kolejny dział *Regiony* przyniósł opracowania Władysława M. Kolaszy i Artura Paszko pt. *Małopolskie media lokalne i regionalne w świetle analiz statystycznych* oraz Rafała Polaka pt. *Prasa jako wyraz aktywności społeczności lokalnych. Na przykładzie województwa podkarpackiego*. Pierwsza z prac dała bardzo szczegółowy obraz małopolskiego rynku medialnego jako najbogatszego pod względem „liczebności i różnorodności inicjatyw medialnych”. Zobrazowała m.in. udział poszczególnych mediów we wszystkich powiatach województwa i ukazała średnie dzienne rozpowszechnienie gazet w Małopolsce. Oprócz tego w artykule scharakteryzowano wybrane typy małopolskiej prasy i ukazano miejsce tamtejszego lokalnego radia i telewizji. Natomiast praca Rafała Polaka sprecyzowała pojęcie aktywności społeczności lokalnych, naświetliła podkarpackie tradycje wydawnicze oraz przeanalizowała rynek lokalnych i sublokalnych czasopism podkarpackich przełomu XX i XXI w. W opracowaniu tym wskazano na lata 1991 i 1999 jako te, w których odnotowano największą liczbę nowo założonych pism, oraz na miasto Rzeszów, które zdecydowanie wiodło prym pod tym względem. Zauważono nadto, że w ostatnich latach obok najliczniej reprezentowanych gazet ogólnoinformacyjnych coraz śmielej dają o sobie znać

również pisma o charakterze środowiskowym, co można odczytać jako wyraz wzmożonej aktywności różnych społeczności lokalnych.

Ostatni dział publikacji stanowi opracowana przez Władysława Marka Kolasę bibliografia prac poruszających temat lokalnych i regionalnych mediów. Na wykaz ten złożyły się 343 opisy bibliograficzne dzieł wydanych po 1989 r., a opublikowanych w wydawnictwach ciągłych i zwartych. Całość pracy zamyka spis autorów (z krótkimi informacjami o nich) oraz indeksy (osobowy; tytułów prasowych; stacji radiowych, telewizyjnych, nadawców i operatorów).

Z zadowoleniem należy stwierdzić, że badaczom publikującym swoje teksty w ramach tomu *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku. Historia, teoria, zjawiska* udało się ukazać analizowaną problematykę na bardzo szerokim, interdyscyplinarnym tle. Dzięki połączeniu wysiłków naukowców z różnych dziedzin wiedzy w unikalny sposób przedstawiono zagadnienie mediów lokalnych, co pozwala na lepsze ich zrozumienie.

Barbara Centek

*Instytut Informacji Naukowej
i Bibliologii Uniwersytetu
Mikołaja Kopernika w Toruniu*

Periodyk „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” powstały w Londynie w 1944 r. z połączenia „Dziennika Polskiego” i „Dziennika Żołnierza” stał się materiałem źródłowym, na którym oparła swe opracowanie Jolanta Chwastyk-Kowalczyk. Autorka skupiła uwagę głównie na „problemach literacko-kulturalnych, pozostawiając historykom penetrację i dokonanie analizy treści przemówień polityków, wojskowych i działaczy rządowych. [...] Interesujący autorkę aspekt pojęcia kultury dotyczy sposobu życia, standardów zachowania, etosu Polaków – uchodźców wojennych, głównie w obszarze literatury i kultury na uchodźstwie, nauki, sztuki (teatr, muzyka, plastyka, film) w czasie II wojny światowej i po jej zakończeniu, głównie w Wielkiej Brytanii, ale również wszędzie tam, gdzie

**Jolanta Chwastyk-Kowalczyk:
Londyński „Dziennik Polski i Dziennik
Żołnierza” 1944–1989. Gazeta
codzienna jako środek przekazu
komunikatów kulturowych, Kielce:
Wydawnictwo Uniwersytetu
Humanistyczno-Przyrodniczego Jana
Kochanowskiego 2008, 482 s.,
ISBN 83-7133-370-5**

przebywali nasi rodacy. [...] Podjęto też próbę ukazania tętna życia kulturalnego uchodźstwa polskiego, a w szczególności: jak prezentowało się życie literackie, literatura i kultura artystyczna na łamach DPiDŻ” (s. 18).

Ograniczenie problemu badawczego do zagadnień kulturalnych wy-